

หลักการและวิธีการล้างบาปในพระพุทธศาสนา

Principle and Method of Sin Cleansing in Buddhism

พระมหาอูตร สุทธิญาโณ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับการล้างบาปและวิธีการล้างบาปตามหลักการของพระพุทธศาสนา การล้างบาปซึ่งคนทั่วไปเข้าใจได้รับข้อมูลมาจากความเชื่อแบบศาสนาเทวนิยมซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยโบราณบวกกับการคิดด้วยเหตุผลแบบไม่ครบถ้วนนำไปสู่มนทัศน์เรื่องการล้างบาป คำสอนเรื่องการล้างบาปนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์มีตัวตนถาวรในฐานะผู้รับรู้และเป็นผู้ได้รับอารมณ์ ความคิดดังกล่าวจัดเป็นสัทธิกายทิฐิ อยู่ในมิจฉาทิฐิซึ่งเป็นตัวปิดกั้นไม่ให้เกิดปัญญาและยังนำไปสู่ความทุกข์ และการปล่อยให้ตัวตนยึดติดความคิดเช่นนั้นโดยการยึดถือความเป็นตัวตนและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนอยู่ตลอดเวลา หลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามีเป้าหมายเพื่อสร้างปัญญาและพัฒนาสติปัญญาให้รู้ความจริงของตัวตนหรืออัตตาและสิ่งทีเนื่องกับอัตตตามหลักไตรลักษณ์เพื่อทำลายความไม่รู้ กลุ่มเจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่ไม่เข้าใจธรรมชาติของอัตตาต่างหวาดกลัวเพราะเชื่อว่าตัวตนเป็นสิ่งไม่สมบูรณ์เนื่องจากมีบาปติดตัวมาก่อนจึงถือการล้างบาปเป็นสิ่งสำคัญในการชำระล้างตัวตนให้บริสุทธิ์ได้ ความเชื่ออย่างนี้จัดเป็นความคิดคือสังขารอย่างหนึ่งซึ่งตกอยู่ในไตรลักษณ์ การล้างบาปที่ถูกต้องคือการสร้างสติปัญญาทำลายความยึดมั่นถือมั่นและมิจฉาทิฐิในจิตของปัจเจกบุคคลก่อนโดยการพัฒนาจิตให้มีสติและสัมปชัญญะจนละกิเลส ซึ่งเป็นเหตุของบาปด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อบรรลุมรรค ผลและนิพพาน การพัฒนาสติรู้ความเป็นจริงจนบรรลุนิพพานถือเป็นการล้างบาปได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การล้างบาป, สัทธิกายทิฐิ, อริยบุคคล

Abstract

This article aims to analyze the doctrine of baptism or sin-cleansing and its method according to Buddhism's perspective. The concept of sin-cleansing which people generally understand comes from textual and religious beliefs of Theism revealed in ancient up to present concerning performances of sin-cleansing with incomplete reasoning. The doctrine of sin-cleansing is wrong view because such

belief involves self-attachment or Sakkāyadiṭṭhi that prevented ignorants from achieving the realization. Such detention of mind with self-existent and other-existent clinging continue all the time by nature. Most of Buddha's teaching aims at realizing the reality of self as I and others or mine based on three common manners by moral deeds and insight development to destroy ignorance and delusion. With such wrong faith and fears various masters taught that this *self* was sinful and imperfect when comparing to God or perfect self but it can be purified by sin-cleansing. The Buddha had discovered that sin-cleansing can be accomplished not just by ritual performances undermined by clinging and mistakes of individual but following insight development instead in order to uproot wrong views and clings. The true sin-cleansing is to build up insight knowledge with mindfulness and awareness for cessation of all defilements which cause all sins until it leads to path knowledge. The mindfulness development until entering Nibbana is the right way of sin-cleansing.

Keywords: baptism, self-existence views, Noble One

บทนำ

ปัจจุบัน ประชาชนเชื่อว่าวิธีการแก้กรรมโดยชำระล้างบาปของตนด้วยการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป เพราะเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตทั้งทุกข์และสุขมาจากตนกำลังประสบอยู่มีสาเหตุมาจากบาปในชาติปางก่อน แม้บางอย่างเป็นผลมาจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสถานการณ์การเมือง ซึ่งส่งผลให้ประชาชนต้องประสบปัญหาความยากลำบากในการดำเนินชีวิตทั้งส่วนตนและครอบครัว ต่างแสวงหาวิธีการเพื่อให้ตนและครอบครัวรอดพ้นจากความทุกข์ยากดังกล่าว แม้รู้ว่าพระพุทธศาสนาสอนให้พ้นจากความทุกข์ได้ แต่เพราะขาดความเข้าใจที่ถูกต้องทำให้ชาวพุทธเป็นจำนวนมากเปลี่ยนหลักความเชื่อและยอมเข้าร่วมวิธีการของกลุ่มคณาจารย์ และเจ้าลัทธิที่นำเสนอความเชื่อและรูปแบบพิธีกรรมการล้างบาปแบบผิด ๆ การที่จะเข้าใจและดำเนินชีวิตให้ถูกต้องต้องตามหลักของชาวพุทธเข้าใจหลักการและวิธีการที่เป็นจุดยืนของพุทธศาสนาอย่างถูกต้องเสียก่อน

คำว่า **พุทธ** ย่อมาจากภาษาบาลีว่า **สมมาสมพุทธโธ** มีรูปวิเคราะห์ว่า อวิปริตฺ สยมกฺ

วาณานัน สพพการโต สพพธมมานัน อภิสมพุทตดา สมมาสมพุทโธ.^๑ แปลว่า ชื่อว่า สัมมาสัมพุทเจ้า เพราะรู้แจ่มแจ้งธรรมทั้งปวง ทุกแง่ทุกมุม ด้วยปัญญาที่แจ่มเฉพาะพระองค์เอง อย่างไม่ผิดเพี้ยน คำว่า พุท ประกอบด้วย พุ ธาตุ = ญาณ (รู้) นิททุกขเย (ตื่น) วิกสเน (เบิกบาน) + ต ปัจจย (อาเทศ ต เป็น ธ, แปลง ธ ที่สุดธาตุ เป็น ท)^๒ ดังนั้น คำว่า พุทธศาสนา แปลว่า คำสอนของผู้รู้ธรรมทั้งปวง ผู้รู้แจ้งด้วยพระองค์เองแล้วปลุกผู้อื่นให้ตื่นจากความหลับ (โง่) ให้ได้ตรัสรู้ตามด้วย มีทั้งหลักการ มีทั้งวิธีการ เพื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง หากมีแต่หลักการแต่ไม่มีแนวปฏิบัติ ก็ไม่เกิดประโยชน์ใดๆ หรือเอาแต่ปฏิบัติ โดยไม่รู้หลักการที่ถูกต้อง ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงเป็นคำสอนของผู้ค้นพบสัจธรรม รู้แจ้งทั้งกฎเกณฑ์ของธรรมชาติทั้งปวง ทั้งเหตุปัจจัย ของความเกิดขึ้นและความดับไปของธรรมชาตินั้นๆ ไม่ใช่ศาสนาที่คิดประดิษฐ์ขึ้นโดยอำนาจ ศักดิ์สิทธิ์ หรือถูกสรรสร้างให้เกิดขึ้น แต่เป็นหลักความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ดังที่พระสัมมาสัม พุทเจ้าตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ธาตุนั้นว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ครั้นรู้ แล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตาม ธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ธาตุนั้นว่า..“สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์” ครั้นรู้แล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์” ตถาคตเกิดขึ้นก็ ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่ อย่างนั้น ตถาคตรู้ธาตุนั้นว่า..“ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” ครั้นรู้แล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผยจำแนก ทำให้ง่ายว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา”^๓

การที่พระพุทเจ้าตรัสรู้สัจธรรม และวิธีปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงถึงสัจธรรมนั้น นับว่าเป็น การค้นพบหนทางเก่า ซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ แต่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทพและมนุษย์ในกัปปัจจุบันยังไม่ รู้ พระองค์เป็นผู้แรกที่ทรงรู้และทรงนำมาแสดงให้คนอื่นได้รู้ตาม เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข คือ เพื่อความดับทุกข์ของมหาชน ศาสนาพุทธจึงเกิดจากการตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ ของพระสัมมาสัมพุท เจ้า ดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า

^๑ข.อุ.อ. (บาลี):๑๒๘.

^๒พระอัครคัมภีร์ สัททนิติ ธาตุมาล, พระธรรมโมลี ตรวจชำระ, พระมหานามิต ธรรมสาร และ จำรูญ ธรรมดา แปล, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันกาพิมพ์. ๒๕๕๖), หน้า ๖๐๓.

^๓อง.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕.

ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการ คือ ทุกขอริยสัจ สมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เพราะเรารู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ชาวโลกจึงเรียกเราว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า^๔

อนึ่ง เนื่องด้วยอริยสัจข้อที่ ๑ “ทุกข์ อริยสัจ” ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์ หลายคนเข้าใจผิดไปว่าพระพุทธานุศาสนเป็นศาสนาประเภททุกข์นิยม มองโลกในแง่ร้าย แท้จริงแล้ว พุทธศาสนาไม่เป็นทั้งทุกข์นิยม (มองโลกในแง่ร้าย) หรือสุขนิยม(มองโลกในแง่ดี) ถ้าจะให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว พุทธศาสนาก็เป็น**สังคมนิยม** เพราะพุทธศาสนายึดชีวิตและโลกทัศน์ตามความเป็นจริง พุทธศาสนา มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (ยถาภูต) ไม่ได้เกลี้ยกล่อมให้ท่านมีชีวิตอยู่อย่างผิดๆ ในลักษณะเพื่อฝันถึงสวรรค์วิมานของคนโง่ ทั้งไม่ทำให้ท่านตกใจและเกิดความทุกข์ร้อนจากภัยบาปต่างๆ ที่นึกคิดเอาเอง พุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมา และตามความเป็นจริงที่ว่า เราเป็นอะไรและโลกรอบๆ ตัวเราคืออะไร และชี้หนทางสู่เสรีภาพ สันติภาพ ความสงบ และความสุขอันสมบูรณ์แก่ท่าน^๕ นักเทววิทยาชาวตะวันตกบางคนวิจารณ์คำสอนเรื่องทุกข์ในอริยสัจว่า “ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์ปฏิเสธโลก และสอนให้มองโลกในแง่ร้าย” แต่สำหรับเคลาด์ วิตไมเออร์ ผู้ซึ่งเคยศึกษาพุทธศาสนา ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ ดังบทความที่เขาแสดงความเห็นไว้ว่า

โดยความเป็นจริงแล้ว หากเรามาพิจารณากันให้อ่องแท้ด้วยสัมมาทิฐิ เราจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ความทุกข์นั้นเป็นปัญหาที่มีอยู่จริงในโลก แม้จะมีหลายคนพยายามที่จะปฏิเสธและไม่ยอมรับโดยปล่อยให้การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปตามรูปแบบแห่งโลกีย์วิสัย แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้ง ความทุกข์นั้นจะคงยังมีอยู่ トラบที่มีการยึดมั่นถือมั่นในความมักได้ใคร่อยากของผู้ที่ยังไม่สามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น อันเนื่องมาจากความเป็นอนิจจัง เว้นเสียแต่เมื่อเรามองเห็นสัจธรรมว่า สรรพสิ่งทั้งหลายมันเป็นเช่นนั้นเองแล้วเท่านั้น อุปาทานต่อสิ่งที่เราเคยหลงยึดติดอยู่ในโลกนี้จึงจะหมดไป เมื่ออุปาทานดับ ทุกข์ก็ดับ นี่คือการสอนของพระพุทธองค์ตามแนวทางแห่งมัชฌิมาปฏิปทา(ทางสายกลาง)^๖

^๔ ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๐๙๓/๖๐๗.

^๕ สุวัฒน์ จันทรวงศ์, **แก่นพุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ ตภาคตพัลลิกะชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), ๑๔๗.

^๖ ร.ศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ, **พระพุทธเจ้าสอนอะไร**, แปลจากภาษาอังกฤษ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๙.

ที.เอฟ. เคลียร์ลี ผู้ซึ่งศึกษาพุทธศาสนาจนเกิดความรู้ความเข้าใจในแก่นคำสอน ได้แสดงความคิดเห็นโต้แย้งความเชื่อเดิมที่มีชาวตะวันตกบางคนวิจารณ์ว่า “พุทธศาสนาเป็นศาสนาของคนเจ้าทุกข์ มองโลกในแง่ร้าย” ไว้ดังนี้

อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางความคิดของชาวตะวันตกที่แปลความในคำสอนทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับ “ทุกข์” แบบด่วนสรุปเอาว่า ชีวิตคือความทุกข์ ซึ่งตามความจริง หากได้ทำความเข้าใจให้กระจ่าง พุทธศาสนาสอนว่าสรรพสิ่ง(ที่เป็นสังขตธรรม)ทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ผู้เห็นธรรมข้อนี้แล เมื่อเจริญตามรอยอริยมรรค ย่อมพ้นทุกข์”

เคลียร์ลี แสดงข้อคิดเห็นเรื่องนี้ต่อไปว่า

หากเราใช้ความคิดอย่างเป็นอิสระ ไม่ปล่อยให้ตนเองเป็นเพียงหุ่นยนต์ตกเป็นทาสของความเชื่อเดิมๆ ที่มีต่อธรรมชาติแล้ว เราจะบอกกับตัวเองได้ว่า พุทธศาสนาโดยแท้แล้วเป็นศาสนาที่สอนให้มองโลกในแง่ดี พุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์ทุกผู้ทุกนามมีความสามารถที่จะเอาชนะเหนือความเขลา ความขลาด และความรุนแรงได้ ชีวิตไม่ใช่สิ่งที่น่าไปเปรียบเทียบกับความทุกข์ นิพพานไม่ใช่ทางตันในโลกวิญญูณ แต่เป็นที่พักพิงทางใจได้อย่างอิสระ เพราะนิพพานนั้นโดยแท้จริงแล้วก็คือสภาวะของการดับทุกข์ นั่นคือหลุดพ้นจากธรรมที่มัดไว้กับทุกข์สังโยชน์ เช่น โภภะ โภคะ หลง สงสัย ลังเล (วิจิกิจฉา) ความเยอหยิ่งถือตัว และความใจแคบไม่รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น เป็นต้น พุทธศาสนาสอนให้เรา “อยู่ในโลกแต่ไม่ยึดติดกับโลก ผู้มีปัญญามองเห็นสังขธรรมว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ย่อมหาทางพ้นทุกข์ได้ตามแนวทางอริยมรรค”

พระพุทธานุศาสนเป็นศาสตร์ที่มุ่งตอบปัญหาที่ว่า “ทำอย่างไร? เราจึงจะเข้าถึงความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง” พระพุทธานุศาสนาไม่สอนให้มองโลกในแง่ร้าย แต่พระพุทธานุเจ้าทรงสอนให้มองโลกตามความเป็นจริง คนทั้งหลายมักมองข้ามเรื่องความพ้นทุกข์ แต่มุ่งความสนใจไปที่การแสวงหาความสุข เพราะไม่รู้ความจริงว่า ร่างกายจิตใจนี้เป็นกองทุกข์แท้ ๆ ไม่มีทางทำให้เกิดความสุขถาวรได้จริง ยิ่งดิ้นรนแสวงหาความสุขหรือหลีกเลี่ยงความทุกข์มากเพียงใด จิตใจก็ยิ่งมีภาระและความทุกข์มากขึ้นเพียงนั้น เพราะไม่ว่าจะดิ้นรนเพียงใด ความสุขที่ได้มาก็ไม่เคยเต็มอิ่ม หรือมีฉะนั้นก็จืดจางไปอย่างรวดเร็วเสมอ ความสุขเหมือนสิ่งของที่รอการไขว่คว้าช่วงชิงอยู่ข้างหน้า เหมือนจะไขว่คว้าได้ แต่ก็หลุดมือไปรออยู่ข้างหน้าต่อไปอีกทุกครั้ง เป็นเครื่องยั่วยวนและเร่งเร้าให้เกิดการดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา แท้จริงความสุขที่พวกเราเที่ยวแสวงหานั้นเป็นเพียงภาพลวงตาที่ไขว่คว้าไม่ถึง เรามักคิดว่า ถ้าได้สิ่งนั้น ถ้ามีสิ่งนี้ ถ้าไม่เจอสิ่งโน้น ก็จะมีความสุข ไปหลงใหลว่าทรัพย์สินเงินทอง ชื่อเสียง ยศอำนาจ ความสนุกสนาน ความออร่อย คือตัวความสุข เราเอาแต่ดิ้นรนแสวงหาความสุขสนุกสนาน โดยไม่รู้จักความสุขที่แท้จริง

๑.ร.ศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ, พระพุทธานุเจ้าสอนอะไร, แปลจากภาษาอังกฤษ, หน้า ๔๐.

พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้แสวงหาความสุขที่เป็นภาพลวงตานั่น แต่สอนให้รู้แจ้งความจริงแท้ของธรรมชาติทั้งปวง ที่ปรากฏมีอยู่ในโลก ว่า โลกทั้งปวงนั้นเป็นทุกข์ หาสาระแก่นสารไม่ได้ ดังที่พระองค์ตรัสว่า “สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา. สงฺขารํ ทังฺหยา ทังฺปวํ เชนฺทฺยํ สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา. ธรรมํ ทังฺปวํ มิใช่ตัวตน”^๘ มีแต่พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่สามารถตอบปัญหาเรื่องความทุกข์ สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ และวิธีปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์ได้ เพราะเมื่อเรารู้แจ้งทุกข์แล้วจึงจะเข้าถึงความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง เมื่อนั้นจะได้พบกับความสุขอันเต็มบริบูรณ์ทันทีในปัจจุบันชาตินี้ ไม่ต้องรอชาติหน้า

การล้างบาปในศาสนาพุทธ

ชาวพุทธหลายคนมีความเชื่อฝังใจว่า การล้างบาปไม่มีในศาสนาพุทธอย่างแน่นอน บุญและบาปนำมาลบล้างกันไม่ได้อย่างเด็ดขาด โดยยึดแนวคิดว่าการล้างบาปก็คือการสารภาพความผิดแล้วบาปทั้งหมดก็จะหลุดหายไป อย่างที่ทำกันในบางศาสนา แต่โดยความเป็นจริงแล้ว พระพุทธเจ้าหาได้ทรงปฏิเสธการล้างบาปไม่ พระองค์กลับตรัสย้ำถึงวิธีการล้างบาปที่ถูกต้อง ที่มีใช้เพียงแค่ปากพูดหรืออาบน้ำ นั่นคือทรงตรัสรับรองว่า บาปสามารถล้างได้โดยการชำระล้างที่กิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดบาปนั้นๆ อีกทีหนึ่ง ด้วย**มรรคญาณ**^๙ อันเกิดจากการเจริญวิปัสสนาในพุทธศาสนาเพียงเท่านั้น ซึ่งเป็นการชำระล้างที่แท้จริง

พระพุทธเจ้าตรัสถึงบุคคลผู้ล้างบาปได้แล้วไว้ว่า “บุคคลผู้มีกาย วาจา ใจสะอาด ไม่มีอาสวะ ถึงพร้อมด้วยความสะอาด บุคคลนั้นเรียกว่า เป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว”^{๑๐} “ผู้มีสัมมาทิฐิ ย่อมล้างมิจฉาทิฐิได้ ล้างบาปอกุศลเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะมิจฉาทิฐิเป็นปัจจัยได้ และกุศลธรรมเป็นอันมากย่อมถึงความ เจริญเต็มที่เพราะสัมมาทิฐิเป็นปัจจัย”^{๑๑} และว่า “บุคคลผู้ชำระล้างบาปได้ทั้งหมด ไม่กลับมาสู่ต้นเหตุและทิฐิในภพเทวดาและมนุษย์อีก ผู้นั้นเรียกว่า **ผู้ล้างบาปได้แล้ว**”^{๑๒} พระวัคคิโอรหันต์กล่าวไว้ว่า

เราได้เสวยบาปกรรมที่เราได้ทำไว้ในชาติอื่นๆ แต่ปางก่อน บัดนี้ เราจะลอยบาปนั้นเสีย ตรงนี้ เราได้มีความเห็นอย่างนี้มาแต่เดิม เรานั้นครั้งฟังพระวาจาสุภาชิตอันเป็นบทที่ประกอบด้วยเหตุผลแล้ว ก็ได้พิจารณาเห็นเนื้อความตามความเป็นจริง ได้อย่างถ่องแท้ โดย

^๘ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๗๗-๒๗๘/๑๐๖.

^๙ช.ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๗๓.

^{๑๐}อ.จ.ท. (ไทย) ๒๐/๑๒๒/๓๖๘.

^{๑๑}อ.จ.ท. (ไทย) ๒๔/๑๐๗/๒๕๐.

^{๑๒}ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๒๕/๖๒๒.

แยกกาย ล้างบาปได้หมดแล้ว เป็นผู้ไม่มีมลทิน หมดจดสะอาดบริสุทธิ์ เราก้าวลงสู่กระแสน้ำ คือ มรรคมงคล ๘ ล้างบาปได้หมดแล้ว บรรลุวิชา ๓ ได้แล้ว^{๑๓}

เหล่าพราหมณ์ที่มานับถือศาสนาพุทธกล่าวหาชีวิตไว้ว่า “ฉันขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ผู้คงที่ ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก ชื่อนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ฉัน เมื่อก่อนนี้ฉันเป็นเผ่าพันธุ์แห่ง พระพรหม วันนี้ ฉันเป็นพราหมณ์จริงๆ แล้ว ฉันได้วิชา ๓ เป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว”^{๑๔}

บาปคืออะไร?

ตามรูปศัพท์ บาป แปลว่า สิ่งที่ทำให้ตกอบายภูมิ ปราศจากความเจริญ^{๑๕} อบายภูมิ คือถิ่นที่ สัตว์จะไปถือกำเนิดอยู่อาศัยอันปราศจากความเจริญ มี ๔ ภูมิ เป็นเพราะอำนาจของกิเลสทั้ง ๓ คือ โลก โภจร หลง ทำให้เกิดในทุคติภูมิ ได้แก่ ๑) เดรัจฉาน คือ แดนที่อยู่อาศัยของสัตว์ที่ดำเนินชีวิตโดย ทางขวาง(คาน) เป็นดินแดนสำหรับผู้ที่มีโมหะเป็นตัวนำ มีจิตเป็นมิจฉาทิฏฐิ ได้แก่ สุนัข แมว ช้าง ม้า เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า “ผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ เรากล่าวว่ามีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรก หรือกำเนิดเดรัจฉาน”^{๑๖} ๒) เปรต คือ แดนที่อดอยาก หิวกระหาย เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน ปราศจากความสุขสบาย เหล่าสัตว์ที่ไปเกิดในเปรตวิสัย คือ ผู้ที่มี จิตโลภอยากได้ไม่สิ้นสุด คัมภีร์ อรรถกถาอธิบายว่า “เหล่าสัตว์ทำกาละแล้วบังเกิดในหมู่เปรต ด้วยอำนาจความโลภที่ครอบงำอยู่”^{๑๗} ๓) อสุรกาย คือ แดนที่มีแต่ความเศร้าหมอง คือ พวกอสุรกายทั้งหลาย จัดอยู่ในจำพวกเปรตเช่นกัน ผู้ที่จะเกิดในภูมิอสุรกายนี้ คือ ผู้ที่มีจิตประกอบด้วยโทสะ คือ ความโกรธเช่นเดียวกับผู้ที่เกิดในภูมิ นรก^{๑๘} ๔) นรก คือ แดนที่อันปราศจากความสุข มีแต่ความเร่าร้อน ไม่มีความชื่นใจ มีแต่ความทุกข์ ทรมานโดยส่วนเดียว ได้แก่ มหานรก ๘ ขุม มีสัตยูชีวนรกเป็นต้น อุสสทนรก ๑๖ ขุม มีกุกกุนรกเป็น ต้น และโลกันตนรก ผู้ที่จะไปเกิดในนรกขุมต่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับการกระทำของแต่ละบุคคลที่ ประกอบด้วยโทสะ คือ ความโกรธ^{๑๙}

^{๑๓}ช.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๔๘/๓๔๘.

^{๑๔}ช.เถร. (ไทย) ๒๖/๒๕๑/๕๙๕.

^{๑๕}ที.ม.อ (บาลี) ๑/๙๕/๙๔.

^{๑๖}ที.สี. (ไทย) ๙/๕๐๙/๒๒๔.

^{๑๗}ช.เปต.อ. (ไทย) ๒/๒/-/๕๔๐.

^{๑๘}ช.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/-/๒๔๖.

^{๑๙}ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๕/๑๓๘.

คำว่า อบาย ทุคติ วินิบาท ทั้ง ๓ คำนี้เป็นไวยากรณ์ของนรก แต่มีความหมายต่างกัน คือ ๑) อบาย หมายถึง ที่ที่ปราศจากความเจริญงอกงามหรือความสุข ๒) ทุคติ หมายถึง สถานที่ที่มีแต่ความทุกข์ ๓) วินิบาท หมายถึง สถานที่ที่สัตว์ผู้ทำความชั่วจะต้องตกไป^{๒๐}

คำว่า “บาป” มีคำที่เป็นไวยากรณ์อีกหลายคำ เช่น อกุศล ทุจริต อกรรมิยะ เป็นต้น บาปนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งไม่ให้ทำ ว่า “สพฺพปาปสฺส อกรรมิ” อย่าทำบาปทั้งปวง^{๒๑} ดังนั้น คำว่า “บาป” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง “ความชั่ว” เป็นสิ่งนำไปสู่หนทางแห่งความเสื่อมทราม ยังผู้กระทำความบาปนั้นให้ได้รับความเดือดร้อนและเป็นทุกข์หรืออกุศลกรรม สาเหตุที่ทำให้เกิดบาป คือ ตัณหาและทิฏฐิ^{๒๒} รากเหง้าแห่งตัณหาและมิถิยาทิฏฐิ คือ อวิชชา (ความไม่รู้จริง) อโยนิโสมนสิการ (ความไม่ทำไว้ในใจโดยแยบคาย) อัสมิมานะ (ความถือตัว) อหิริกะ (ความไม่ละอายต่อบาป) อนอตตปปะ (ความไม่เกรงกลัวต่อวิบากกรรม) และอุทัจจะ (ความฟุ้งซ่าน)^{๒๓}

จึงสรุปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดบาปโดยรวมเรียกว่ากิเลส ได้แก่ สภาวะธรรมฝ่ายชั่วที่เป็นอกุศล มีอยู่ในสันดานของปุถุชนทุกคน ทำให้จิตเสื่อมทราม ชักจูงให้ทำความชั่วต่างๆ ส่งผลให้ต้องไปตกอบายภูมิ ๔ กิเลส เป็นธรรมชาติฝ่ายอกุศลที่ประกอบกับจิต มีอยู่ในสันดานของปุถุชนทุกคน ทำให้จิตเสื่อมทราม ชักจูงให้ทำความชั่วต่างๆ มีวิเคราะห์ว่า “กิเลสเนติ อุปตาเปเนตติ กิเลสา” ธรรมชาติโดยย่อทำให้เศร้าหมองเร่าร้อน ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า “กิเลส”^{๒๔} มี ๑๐ ประการ ดังนี้ (๑) โลกกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะยินดีอยากได้ (๒) โทสกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะไม่พอใจ ชุ่นเคือง (๓) โมหกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความมัวเมาลุ่มหลง (๔) มานกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความทงตนถือตัว (๕) มิถิยาทิฏฐิกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความเห็นผิดจากเหตุผลตามความเป็นจริงว่า บาป-บุญไม่มี นรก-สวรรค์ไม่มี เป็นต้น (๖) วิจิกิจฉากิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความสงสัยลังเลสงสัยในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น (๗) ถีนกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะหดหู่ที่ถอยจากความเพียร (๘) อุทัจจกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะเกิดฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ (๙) อหิริกกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะไม่ละอายในการกระทำความบาป (๑๐) อนอตตปปะกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะไม่เกรงกลัวผลของการกระทำความบาป^{๒๕}

^{๒๐} อ.เจก.อ. (บาลี) ๑/๔๓/๕๐.

^{๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^{๒๒} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๕/๑๐๔.

^{๒๓} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๑/๔๑๒.

^{๒๔} ชุ.อ. (ไทย) ๔๔/๓๖๓.

^{๒๕} ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๗๑/๑๘๑.

กิเลสทั้ง ๑๐ ประการนี้ จำแนกตามการแสดงออกเป็น ๓ ระดับ คือ (๑) วิติกมกิเลส กิเลสที่ทำให้ไม่ละอายชั่วกลัวบาป ทำให้ประพฤติชั่ว ทำทุจริตทางกาย และวาจา ทำให้ล่วงละเมิดศีล (๒) ปริยภูฐานกิเลส กิเลสที่กลุ่มมัจฉิต คุกรุ่นอยู่ภายในใจ ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และนิวรณ์ ๕ มีกามฉันท์ พยาบาท ความง่วงเกียจคร้าน ความฟุ้งซ่าน และ ความลึกลับเสงสัย (๓) อนุสัยกิเลส กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน (เหมือนยักซ์หลับ) หมายถึง กิเลสที่ยังละไม่ได้ เป็นธรรมชาติที่ละเอียดซ่อนเร้นอยู่เป็นประจำในชั้นรสนดานของบุคคล (ยกเว้นพระอรหันต์) ไม่แสดงออกมาให้ปรากฏทางทวารใดเลย ต่อเมื่อมีอารมณ์มากระทบ อนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่นั้นก็จะแปรสภาพเป็น**ปริยภูฐานกิเลส** เกิดความยินดียินร้ายต่ออารมณ์นั้น และถ้าปริยภูฐานกิเลสนั้นมีกำลังมากขึ้นก็จะแปรสภาพเป็น**วิติกมกิเลส** เกิดเป็นกิเลสอย่างหยาบ ปรากฏขึ้นเป็นการกระทำที่แสดงออกทางกาย และวาจา การกำจัดกิเลสทั้งหมดนี้ให้หมดสิ้นไปได้ ต้องดำเนินการเจริญวิปัสสนาภาวนา ตามแนวทางมรรคมรรค ๘ เท่านั้น

วิธีระงับกิเลสทั้ง ๓ ระดับ

พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำให้ปฏิบัติดังนี้ คือ วิติกมกิเลส เป็นกิเลสอย่างหยาบ สามารถระงับไว้ได้ด้วยอำนาจของการรักษาศีล แต่สงบได้เพียงชั่วคราว ตลอดเวลาที่ยังรักษาศีลอยู่เท่านั้น การประหามกิเลสลักษณะนี้ เรียกว่า ตทังคปหาน^{๒๖} ปริยภูฐานกิเลส เป็นกิเลสอย่างกลาง เกิดอยู่ภายในใจ สามารถข่มไว้ได้ด้วยอำนาจสมาธิ เป็นเวลานานตราบเท่าที่สมาธิยังไม่เสื่อม การประหามกิเลสลักษณะนี้ เรียกว่า วิกขัมภนปหาน^{๒๗} อนุสัยกิเลส เป็นกิเลสอย่างละเอียดที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ ต้องประหามด้วยมรรคญาณเท่านั้น จึงจะตัดขาดอนุสัยกิเลสเหล่านั้นๆ ได้ การประหามในลักษณะนี้เรียกว่า สมุจเฉตปหาน การประหามข้างลงไปอีกไม่ให้กิเลสเหล่านั้นกลับมีขึ้นใหม่ได้ เรียกว่า ปฏิปัสสัทธิปหาน เมื่อหลุดพ้นไปจากสังขารธรรมอย่างสิ้นเชิงแล้ว เป็นนิสสรณปหาน เป็นนิโรธ คือ พระนิพพาน^{๒๘}

การล้างบาปด้วยมรรคญาณ

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ผู้มีสัมมาทิฐิยอมล้างมัจฉาทิฐิได้ ล้างบาปอกุศลเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะมัจฉาทิฐิเป็นปัจจัยได้”^{๒๙} ก่อนอื่น ขอให้เข้าใจก่อนว่า คำว่า “บาป” ในที่นี้ มีความเข้าใจที่แตกต่างกันอยู่ คือ ชาวบ้านทั่วไปเข้าใจกันว่า “คือวิบากของกรรมชั่วที่ต้องชดใช้” แต่ในศาสนาพุทธมุ่งหมายถึงสภาวะที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง มีกิเลสเป็นสาเหตุ เป็นเหตุให้ทำทุจริตทางกาย

^{๒๖}ช.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/-/๖๗.

^{๒๗}ช.ป.อ. (ไทย) ๗/๒/๙๐๒.

^{๒๘}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๒๔/๓๔.

^{๒๙}อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๗/๒๕๐.

วาทะใจ นั่นก็คือกิเลสนั่นเอง ฉะนั้น คำถามนี้จึงตอบได้ว่า เฉพาะบุญอย่างเดียวยังล้างบาปไม่ได้ บุญช่วยได้แต่ชะลอวิบากกรรมไว้ชั่วคราวเท่านั้น และไม่มีวิธีการใดที่จะลบล้างกรรมที่ทำไปแล้วด้วยเจตนาได้ แต่พระพุทธเจ้าทรงพบเงื่อนไขว่า กรรมลบล้างไม่ได้ก็จริง! แต่สามารถหลีกเลี่ยงไปให้พ้นจากการต้องรับวิบากกรรมได้ ด้วยการกำจัดเชื้อที่ทำให้ต้องเกิดอีก เพราะเมื่อไม่เกิดอีกก็ไม่ต้องรับวิบากกรรมใด ๆ อีกต่อไป เชื้อที่ก่อให้เกิดการเกิดใหม่ก็คือ “กิเลสต้นเหตุ” นั่นเอง ซึ่งสามารถชำระล้างได้อย่างเป็นขั้นตอน ด้วย “มรรคญาณ” ที่เกิดจากการเจริญ**วิปัสสนา**ในพระพุทธศาสนา เพียงเท่านั้น

ศาสนาพุทธล้างบาปได้หรือไม่? ตอบว่า พระพุทธศาสนาล้างบาปให้ใครไม่ได้ นอกจากผู้นั้นจะได้ลงมือปฏิบัติวิปัสสนาทำมรรคญาณให้เกิดขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งมรรคญาณนี้แหละเป็นคุณเครื่องชำระล้างบาป^{๓๐} ได้อย่างแท้จริง มิใช่เพียงแค่ความเชื่อลมๆ แล้งๆ เพราะเมื่อผู้ปฏิบัติเข้าถึงแล้วก็จะรู้แจ้งสภาวะจิตของตนเองว่า ล้างบาปได้แล้วหรือยัง ไม่ต้องให้ใครมาบอกหรือบงการ เหมือนกับเราล้มรถมาแล้วรู้ว่าเปรี้ยวโดยไม่ต้องไปเชื่อใคร หรือให้ใครมาบอกอีกต่อไป

พระพุทธเจ้าตรัสถึงมุนีผู้ล้างบาปได้แล้วไว้ว่า “บุคคลผู้เป็นมุนีทางกาย เป็นมุนีทางวาจา เป็นมุนีทางใจ ผู้ไม่มีอาสวะแล้ว เป็นมุนีผู้สมบูรณ์ด้วยโมเนยยธรรม เป็นผู้**ล้างบาป**ได้แล้ว”^{๓๑}

คัมภีร์อรุทธกถาอธิบายว่า “ล้างบาปได้แล้ว เพราะเป็นผู้ชำระล้างบาปทั้งปวง..ทั้งภายในและภายนอกได้แล้ว ด้วย**มรรคญาณ**”^{๓๒} มรรคญาณในที่นี้ได้แก่ ญาณที่ทำหน้าที่ประหารกิเลส หรือจะกล่าวว่ล้างกิเลสก็ได้ เป็นญาณลำดับขั้นที่ ๑๔ ในญาณ ๑๖ ที่เกิดแก่ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน เท่านั้น ซึ่งแบ่งความสามารถในการประหารกิเลสออกเป็น ๔ ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ โสตาปัตติมรรคญาณ ทำหน้าที่ประหารณสักกายทิฏฐิวิจิจจฉา สิ้นพตปรามาส (มิจฉาทิฏฐิ และวิจิจจฉา) ได้เด็ดขาด^{๓๓} ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจนสำเร็จญาณนี้ชื่อว่าเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน เป็นผู้มศีล ๕ อยู่โดยปกติ (โดยไม่ต้องรักษา) มีศรัทธาตั้งมั่นในพระรัตนตรัย ไม่ตกไปในนรกอีกแล้ว มีความแน่นอนที่จะสำเร็จพระอรหันต์อีกไม่เกิน ๗ชาติ

ขั้นที่ ๒ สกทาคามิมรรคญาณ ไม่ได้ประหารณกิเลส เพียงแต่บรรเทาหาคะ โทสะให้เบาบาง ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจนสำเร็จญาณนี้ ชื่อว่าเป็นพระสกทาคามี มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า เมื่อเกิดในภพใหม่เป็นเทวดาหรือ มนุษย์ก็เกิดได้เพียง ๑ ครั้ง^{๓๔}

^{๓๐}ช.ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๗๓.

^{๓๑}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๒๔/๓๔.

^{๓๒}ช.ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๗๓.

^{๓๓}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓/๒๑.

^{๓๔}ที.ม. (ไทย) ๙/๓๗๓/๑๕๖.

ขั้นที่ ๓ อนาคตามิมรรคญาณ ทำหน้าที่ประหารราคะ โทสะ ได้โดยเด็ดขาดสิ้นเชิง และบรรเทาโมหะให้เบาบาง ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจนสำเร็จญาณนี้ ชื่อว่าเป็นพระอนาคามี^{๓๕}

ขั้นที่ ๔ อรหัตตมรรคญาณ ประหารสังโยชน์ที่ผูกมัดใจได้ทั้ง ๑๐ ประการโดยเด็ดขาด ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจนสำเร็จญาณนี้ ชื่อว่าบรรลุอรหัตต์โดยสมบูรณ์ นับว่าเป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว เพราะไม่มีกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดบาป และไม่มีกิเลสให้ถือกำเนิดในภพใหม่อีกต่อไป^{๓๖}

พระอรหัตต์ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป เมื่อไม่เกิดอีกก็ต้องไม่แก่ไม่ต้องตาย ไม่ต้องรับวิบากกรรมใดๆ อีกต่อไปชื่อว่าล้างบาปกรรมได้อย่างแท้จริง

วิธีการล้างบาปด้วย ๓ น้ำ

นอกจากนี้ยังมีหลักคำสอนเกี่ยวกับการล้างบาปในพุทธศาสนาก็คือการล้างกิเลสออกจากจิตนั่นเอง เพราะสังคมในสมัยพุทธกาลนิยมการอาบน้ำชำระบาปตามคติความเชื่อเดิมของพราหมณ์ แต่พระพุทธเจ้าก็แสดง การล้างบาปเหมือนกันแต่มีหลักการและวิธีการการชำระล้าง ตามความเหนียวแน่นของกิเลส ๓ ระดับ ดังนี้

น้ำแรก : ล้างวิตกกัมมิเลสด้วยศีล

กิเลสอย่างหยาบที่ละเมิดออกมาทางกาย วาจา คือแสดงพฤติกรรมทุจริตออกมาทางกาย และทางวาจา ทำให้ล่วงละเมิดศีล กิเลสชนิดนี้ได้แก่ ๑) อภิชฌา คือ ความเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ความต้องการที่มากจนคุมไม่อยู่ จนต้องประพฤติทุจริต ด้วยการลักขโมย ๒) พยาบาท คือ ความปองร้าย เป็นความขุ่นแค้นอาฆาตมากจนคุมใจไม่อยู่ จนดุด่า ทำร้าย หรือเข่นฆ่าคนอื่น ๓) มิงณาภิภูริ คือ ความเห็นผิด บุญไม่มี บาปไม่มี ซาติหน้าไม่มี นรกไม่มี สวรรค์ไม่มี เป็นต้น จึงเสพสุขด้วยการร่ำสุรา คลึงเคล้านารี วิตกกัมมิเลสเป็นกิเลสอย่างหยาบ ชำระล้างให้เบาบางลงได้ด้วยอำนาจของศีล เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ เป็นต้น แต่สงบได้เพียงครั้งคราว เฉพาะขณะที่ยังมีการรักษาศีลอยู่เท่านั้น การประหารกิเลสในลักษณะนี้ เรียกว่า *ตังคปทาน*^{๓๗}

น้ำ ๒ : ล้างปรัยฐานกิเลสด้วยสมาธิ

กิเลสที่กลุ่มมรุมอยู่ในจิตใจ ยังไม่ล่วงละเมิดออกมาเป็นวิตกกัมมิเลส เมื่อปรัยฐานกิเลสเกิดขึ้นจิตก็จะเป็นอกุศลขุ่นมัวและฟุ้งซ่าน กิเลสประเภทนี้ก็คือ โลภะ โทสะ โมหะ นิรวรณ ๕ และอุปกิเลสต่างๆ แต่ยังไม่แสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย วาจา ยังไม่ล่วงละเมิดศีล ปรัยฐานกิเลสเป็นกิเลสอย่างกลาง ที่เกิดอยู่ภายในใจ สามารถข่มไว้ได้ด้วยอำนาจของสมาธิ เป็นเวลานานตราบเท่าที่สมาธิยังมีกำลัง การประหารในลักษณะนี้ เรียกว่า *วิกขัมภนปทาน*

^{๓๕}อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๘/๒๔๒-๓.

^{๓๖}ช.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๔๔/๓๙๔.

^{๓๗}ช.อิตติ.อ. (บาลี) ๑/๔๕/๖๗.

น้ำ ๓ : ล้างอนุสัยกิเลสด้วยปัญญา

สตตสนตนาเน อนุเสนติ อนุปวตตณตตี อนุสยา^{๓๘} กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าอนุสัย เป็นกิเลสอย่างละเอียดที่สะสมอยู่ในภวังคจิต หรือจิตไร้สำนึกของเรา ถ้ายังไม่มีอารมณ์ภายนอกมากระทบแล้ว กิเลสชนิดนี้ก็จะยังนอนสงบอยู่ ไม่แสดงอาการมาให้เห็น จะแสดงตัวก็ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยมากระตุ้น อุปมาเหมือนตะกอนที่นอนอยู่กันแก้วนํ้า ดูใสสะอาด ถ้าไม่สังเกตให้ดี จะมองไม่เห็นตะกอนที่สะสมอยู่เบื้องล่าง เปรียบได้กับอนุสัยกิเลส^{๓๙}

อนุสัยกิเลส แบ่งรายละเอียดออกได้ เป็น ๗ ประการ คือ ๑) กามราคานุสัย กิเลสปรุงแต่งจิตให้เกิดความกำหนัด พอใจในวัตถุทุกามทั้งหลาย คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ๒) ปฏิฆานุสัย ความหงุดหงิดไม่พอใจ เมื่อกระทบกระทั่งทางใจ อันอาศัยรูปเป็นต้น ๓) ทิฏฐานุสัย ความเห็นผิดว่าอารมณ์ที่มากกระทบเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เมื่อได้รับอารมณ์อันเป็นฝ่ายเดียวกับตน ก็เพิ่มความเข้มข้นให้แก่ทิฏฐิที่เป็นอนุสัยภายในจิต ให้มีความเห็นผิดมากยิ่งขึ้น ๔) วิจิกิจฉานุสัย ความลังเลสงสัยตัดสินใจอะไรไม่ได้ว่าเป็นอย่างไร ความสงสัยนั้นอาจสรุปลงในความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย ไตรสิกขา กาลทั้ง ๓ คือ อดีต อนาคต และกฎแห่งปัจจุสมุปบาท ๕) มานานุสัย ความถือตัว ถือชาติ ตระกูล ทรัพย์ ตำแหน่งงาน ยศ ฐานะในสังคมเป็นต้น มาแสดงตนว่า สูงกว่าเขา เสมอเขา หรือเร็วกว่าเขา เรียกว่า อติมานะ (ดูหมิ่นท่าน) อวมานะ (ดูหมิ่นตน) เป็นต้น ๖) ภวราคานุสัย อนุสัยคือการกำหนดติดในภพ ได้แก่การพอใจในภาวะที่เป็นอยู่ ติดใจในความสุขที่ได้จากการอุปบัติในฐานะความเป็น ชนชั้นต่างๆ ๗) อวิชขานุสัย ความไม่รู้แจ้งสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธสันดาน อันได้แก่ โมหะ^{๔๐}

กิเลสชนิดนี้นอกจากพระอรหันต์แล้ว ย่อมมีในสันดานของสัตว์ทุกชีวิต ตั้งแต่ปฏิสนธิ (เกิด) จนถึงจุติ (ตาย) กิเลสอย่างละเอียดนี้สามารถจัดและทำลายให้สิ้นซากได้ด้วยมรรคญาณ ที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพียงเท่านั้น กิเลสประเภทนี้ นอนเนื่องอยู่ในชั้นธสันดานของสัตว์ทั้งหลาย เป็นกิเลสละเอียดที่สะสมอยู่ในจิตของปุถุชนทุกคน^{๔๑} ถ้ายังไม่มีอารมณ์ภายนอกมากระทบ กิเลสชนิดนี้ก็จะยังนอนสงบอยู่ไม่แสดงอาการออกมา จะแสดงตัวก็ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยมากระตุ้น อุปมาเหมือนตะกอนที่นอนอยู่กันแก้วนํ้า ถ้าไม่สังเกตให้ดี จะมองไม่เห็นตะกอนที่สะสมอยู่เบื้องล่าง กิเลสชนิดนี้นอกจากพระอรหันต์แล้วย่อมมีนอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงจุติ (เกิดจนถึงตาย) อนุสัยกิเลส เป็นกิเลสอย่างละเอียด ที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ต้องประหารด้วย

^{๓๘}สุ.จ.อ. (บาลี): ๓๒๙.

^{๓๙}สุ.จ.อ. (ไทย) ๑/๓/-/๓๖๓.

^{๔๐}ที.ปา. (ไทย)๑๑/๓๓๒/๒๒๓.

^{๔๑}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๖๕/๕๐๖.

วิปัสสนาปัญญาในมรรคจิตทั้ง ๔ เท่านั้น จึงจะไม่กลับมีขึ้นอีก การประหาณในลักษณะนี้ เรียกว่า **สมุจเฉทปหาน**^{๔๒}

๑) โสตาปัตติมัคคจิต ประหาณโลภมุลจิตที่ประกอบด้วยความเห็นผิด ๔ ดวง และโมหมุลจิต ที่ประกอบด้วยความสงสัย

๒) สกทาคามิมัคคจิต ประหาณกิเลสที่เหลือให้มีกำลังเบาบางลง

๓) อนาคามิมัคคจิต ประหาณโทสมุลจิตทั้ง ๒ ดวง

๔) อรหัตตมัคคจิต ประหาณโลภมุลจิตที่ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด ๔ ดวง และโมหมุลจิตที่ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน ๑ ดวง^{๔๓}

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาต้องเริ่มต้นจากการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ เพื่อละเวทีกมกิเลส อันเป็นเหตุให้กระทำผิดทางกาย วาจา เจริญสมาธิเพื่อข่มปริยฐานกิเลส อันได้แก่นิรวรณ ๕ เอาไว้ และเจริญวิปัสสนาเพื่อละอนุสัยกิเลส ได้แก่กิเลสที่แฝงตัวนอนเนื่องอยู่ในชั้นธสันดาน เมื่อบรรลุมรรคญาณครั้งแรกละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสถัพพตปรามาสได้เด็ดขาด จัดเป็นพระอริยบุคคลในพุทธศาสนา ถ้าบรรลุมรรคญาณครั้งสุดท้าย คือ ครั้งที่ ๔ ละอนุสัยกิเลสได้หมดสิ้น สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ผู้ดับทุกข์ได้สิ้นเชิง ไม่มีภพใหม่อีกต่อไปแล้ว

พระอริยบุคคลกับการล้างบาป

บาปเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกิเลสภายในใจ จะล้างบาปได้ก็ด้วยการกำจัดกิเลสภายในจิตใจเท่านั้น ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการเจริญวิปัสสนาภาวนา จนก้าวผ่านความเป็นปุถุชนไปสู่ความเป็นพระอริยบุคคลชั้นต่างๆ จึงสามารถละกิเลสได้ด้วยมรรคญาณตามขั้นของความเป็นพระอริยบุคคลประเภทนั้นๆ ตามลำดับ จนกระทั่งหลุดพ้นหมดจดจากกิเลสทั้งปวงในที่สุด กิเลสที่ทำให้เกิดบาปมี ๑๐ ประการ คือ ๑. ทิฏฐิกิเลส ๒. วิจิกิจฉากิเลส ๓. โลภกิเลส (กามราคะ รูปราคะ และอรูปราคะกิเลส) ๔. โทส-กิเลส ๕. โมหกิเลส ๖. มานกิเลส ๗. ถีนกิเลส ๘. อุทธัจจกิเลส ๙. อหิริกกิเลส ๑๐. อโนตตปปกิเลส^{๔๔} ในบรรดากิเลส ๑๐ อย่างนี้ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในปฐมมรรคละกิเลสได้ ๒ อย่าง คือ ทิฏฐิกิเลสและวิจิกิจฉากิเลส บุคคลผู้ตั้งอยู่ในตติยมรรค ละโทส กิเลส บุคคลผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรคละกิเลสที่เหลือคือ โลภกิเลส โมหกิเลส มานกิเลส ถีนกิเลส อุทธัจจกิเลส อหิริกกิเลสและอโนตตปปกิเลส พระอริยบุคคลคนที่ ๑ คือ ท่านที่เจริญวิปัสสนาภาวนาจนบรรลุปฐมมรรค คือโสตาปัตติมรรคแล้ว ในลำดับต่อมาเมื่อโสตาปัตติมรรคจิตดับลงแล้ว ผลจิตที่เป็นวิบากของมรรคจิต ได้แก่ โสตาปัตติผลจิตหรือโสตาปัตติผลญาณก็เกิดขึ้น ๒ หรือ ๓ ขณะ สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลอันดับที่ ๑ ได้ชื่อว่า พระโสตาบันบุคคล

^{๔๒}จุ.อิตติ. อ. (ไทย) ๑/๔/-/๖๘.

^{๔๓}จุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๙/๒/-/๑๓๑.

^{๔๔}อภิ.ส. (ไทย) ๓๔/๑๒๓๕/๓๑๒.

และด้วยอำนาจแห่งโศดาปัตติมรรค ทำให้ละกิเลสได้ ๒ อย่าง^{๔๕} คือ

๑. ทิฏฐิกิเลส ได้แก่ สักกายทิฏฐิ ความเข้าใจผิดในชั้น ๕ เข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นของตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เรา เขา ทำให้ติดอยู่ในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด

๒. วิภิจฉากิเลส ได้แก่ ธรรมชาติที่ทำให้ตัดสินใจลำบาก คือ ความสงสัยในพระพุทธเจ้า ความสงสัยในพระธรรม ความสงสัยในพระสงฆ์ และความสงสัยในสิกขา เป็นต้น

พระอริยบุคคลคู่ที่ ๒ คือ ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลอันดับที่ ๑ ชื่อว่า พระโศดาบันบุคคลแล้วทำความเพียรในวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้นจนบรรลุสกทาคามิมรรค ในลำดับต่อมาเมื่อสกทาคามิมรรคจิตดับลงแล้ว ผลจิตที่เป็นวิบากของมรรคจิต ได้แก่ สกทาคามีผลจิต หรือสกทาคามีผลญาณก็เกิดขึ้น ๒ หรือ ๓ ขณะ สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลอันดับที่ ๒ ได้ชื่อว่า พระสกทาคามีบุคคล และด้วยอำนาจแห่งสกทาคามิมรรค ไม่ได้ตัดกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งให้ขาดออกจากชั้นสันดานอย่างเด็ดขาด แต่มีอำนาจทำให้กิเลสทั้งหลายเบาบางลงกว่าโศดาปัตติมรรค มาสู่โลกนี้อีกเพียงชาติเดียวเท่านั้น

พระอริยบุคคลคู่ที่ ๓ คือ ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลอันดับที่ ๒ ชื่อว่า พระสกทาคามีบุคคลแล้วทำความเพียรในวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้นจนบรรลุอนาคามิมรรค ในลำดับต่อมาเมื่ออนาคามิมรรคจิตดับลงแล้ว ผลจิตที่เป็นวิบากของมรรคจิต ได้แก่ อนาคามีผลจิต หรืออนาคามีผลญาณก็เกิดขึ้น ๒ หรือ ๓ ขณะ สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลอันดับที่ ๓ ได้ชื่อว่า พระอนาคามีบุคคล และด้วยอำนาจแห่งโลกุตตรภูมิขั้นนี้ทำให้ละกิเลสได้อีก ๑ ประการ คือ โทสกิเลส ได้แก่ ความขัดเคืองไม่พอใจในอารมณ์ที่มากกระทบ และเมื่อจืดแล้วจักไปเกิดในพรหมโลกเท่านั้น

พระอริยบุคคลคู่ที่ ๔ คือ ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลอันดับที่ ๓ ชื่อว่า พระอนาคามีบุคคลแล้วมีใจปรารถนาที่จะบรรลุอริยมรรค อริยผลสูงสุด จึงทำความเพียรในวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้น เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ เสมอกันดีและวาสนาบารมีที่ได้สั่งสมมาเต็มบริบูรณ์ สภาวะแห่งวิปัสสนาญาณขั้นสูงปรากฏขึ้นตามลำดับอย่างละเอียดชัดเจน ในที่สุดก็จักบรรลุอรหัตตมรรคญาณ ทำการปราบกิเลสได้สิ้นเชิง ในลำดับต่อมาอรหัตตผลญาณก็เกิดขึ้น สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลอันดับที่ ๔ เป็นพระชินาสพผู้ถึงความบริสุทธิ์เป็นอย่างยิ่ง และด้วยอำนาจแห่งโลกุตตรภูมิขั้นนี้ ทำให้ละกิเลสที่เหลืออยู่ในชั้นสันดานอีก ๗ ประการ ให้หมดสิ้นไปเด็ดขาด ดังนี้ คือ ๑) โลกิเลส ได้แก่ รูปราคะ ความยินดีพอใจใน รูปภพ รูปमान คือ มีความพอใจในการทำ ความเพียรเจริญสมถภาวนาเพื่อให้ได้บรรลุรูปमान และความยินดีพอใจในการไปปฏิสนธิเป็นรูปพรหม, อรูปราคะ ความพอใจในการทำ ความเพียรเจริญสมถภาวนาเพื่อให้ได้บรรลุอรูปमान และความยินดีพอใจในการ

^{๔๕}พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), วิปัสสนาขุณี หลักการปฏิบัติวิปัสสนา (ฉบับสมบูรณ์), แปลโดยจรัญญู ธรรมดา, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๕๘๔.

ไปปฏิสนธิเป็นรูปพรหม ส่วนกามราคะนั้น พระอนาคามี ละเป็นสมุจเฉทแล้ว ๒) มานกิเลส ได้แก่ ความถือตัว โดยยึดรูปนาม คือขันธ ๕ นี้มาเป็นเราเป็นเขา ๓) อุทัจจกิเลส ได้แก่ สภาพที่จิต ฟุ้งซ่านจับอารมณ์ไม่แน่นอนหรือสภาพที่ไม่สามารถตั้งอยู่ในอารมณ์เดียวได้นาน ๔) ถีนกิเลส ได้แก่ กิเลสที่ทำให้จิตง่วงเหงาห่อถอย ๕) อหิริกกิเลส ได้แก่ สภาพที่ไม่ละอายต่ออกุศลทุจริต ๖) โอนตตปปกิเลส ได้แก่ สภาพที่ไม่เกรงกลัวต่ออกุศลทุจริต ๗) โมหกิเลส ได้แก่ สภาพที่มีตมณปิดบัง ปัญญาไม่ให้เห็นอริยสัจ ๔ มี อวิชชา คือความไม่รู้นั่นเอง

นิพพาน : ภาวะที่ไม่มีบาป

นิพพาน คือ สภาวะที่ดับเย็น ในคัมภีร์อธิบายสภาพของ “นิพพาน” ไว้ว่า ในนิพพาน ไม่มี ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่มีดวงดาวส่องแสง ไม่มีดวงอาทิตย์ส่องแสง ไม่มีดวงจันทร์ส่องแสง และไม่มี ความมืด^{๔๖} ความเกิดขึ้นแห่งนิพพานไม่ปรากฏ ความเสื่อมไม่มี ความเป็นอย่างอื่นของนิพพานนั้น ก็ไม่ ปรากฏ นิพพานจึงเป็นสภาวะเที่ยง มั่นคง แน่นแท้ มีความไม่แปรผันไปเป็นธรรมดา รวมความว่า สภาวะนั้นอันอะไรนำไปไม่ได้ ไม่กำเริบ^{๔๗} คำอธิบายนิพพานมีอีกมากมายดังตัวอย่างต่อไปนี้

นิพพาน เป็นธรรมเกษม เป็นที่ปกป้อง เป็นที่หลีกเลี่ยง เป็นที่พึ่ง ที่อาศัย ที่ปลอดภัย ที่ไม่ จูติ ที่ไม่ตาย ที่ดับเย็น^{๔๘} นิพพานเป็นที่สิ้นตณหา^{๔๙} นิพพานเป็นเหตุล่วงพ้นวิญญานฐิติได้ทั้งหมด^{๕๐} ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี้เรียกว่า นิพพาน^{๕๑} นิพพานเป็นที่สละความถือมั่น^{๕๒} นิพพาน เป็น สภาวะไม่แก่ ไม่ตาย เย็นสนิท^{๕๓} นิพพาน คือ ธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดทิ้งอุปธิ ทั้งหมด เป็นที่สิ้นตณหา เป็นที่คลายกำหนด เป็นที่ดับกิเลส เย็นสนิท^{๕๔} นิพพาน ชื่อว่า ไม่แก่ ไม่ ตาย เพราะไม่เกิด^{๕๕} นิพพานนี้ ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นทางดำเนินถึงความไม่แก่และไม่ตาย ไม่มีความ เศร้าโศก ไม่ถูกขำศึกเบียดเบียน ไม่พลาด ไม่มีภัย ไม่มีความเดือดร้อน^{๕๖} นิพพานนี้ พระอริยเจ้าเป็น

^{๔๖} พ.อ.ป. (ไทย) ๒๕/๑๐/๑๘๗.

^{๔๗} พ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒๐/๓๙๑.

^{๔๘} พ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗/๒๕๒.

^{๔๙} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๕๔/๑๒๖.

^{๕๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๖/๓๑๖.

^{๕๑} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๑๔/๓๓๕.

^{๕๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๔/๓๔.

^{๕๓} พ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๖๐.

^{๕๔} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๖/๒๕.

^{๕๕} พ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๖๐.

^{๕๖} พ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๕๑๔/๖๓๙.

จำนวนมากบรรลุแล้ว อมตนิพพานนี้อันผู้พยายามโดยแยบคายพึงได้ในวันนี้แหละ แต่ผู้ไม่พยายาม อาจหาได้ไม่

“ความไม่เกิดขึ้นเป็นนิพพาน”...“ความไม่เข้าไปเป็นนิพพาน”...“อนิมิตเป็นนิพพาน”.. “ความไม่มีกรรมเป็นเครื่องประมวลมาเป็นนิพพาน” ..“ความไม่มีปฏิสนธิเป็นนิพพาน”...“อคติเป็นนิพพาน”..“ความไม่บังเกิดเป็นนิพพาน”...“ความไม่อุบัติเป็นนิพพาน”...“ความไม่เกิดเป็นนิพพาน”.. “ความไม่แก่เป็นนิพพาน”..“ความไม่เจ็บไข้เป็นนิพพาน”..“ความไม่ตายเป็นนิพพาน”..“ความไม่เศร้าโศกเป็นนิพพาน”...“ความไม่รำพันเป็นนิพพาน” ควรรู้อย่างยิ่งว่า “ความไม่คับแค้นใจเป็นนิพพาน” ควรรู้อย่างยิ่งว่า “ความเกิดขึ้นเป็นสังขาร ความไม่เกิดขึ้นเป็นนิพพาน”...“ความเข้าไปเป็นสังขาร ความไม่เข้าไปเป็นนิพพาน”..“นิมิตเป็นสังขาร อนิมิตเป็นนิพพาน”...“กรรมเป็นเครื่องประมวลมาเป็นสังขาร ความไม่มีกรรมเป็นเครื่องประมวลมาเป็นนิพพาน”...“ปฏิสนธิเป็นสังขาร ความไม่มีปฏิสนธิเป็นนิพพาน”...“คติเป็นสังขาร อคติเป็นนิพพาน”..“ความบังเกิดเป็นสังขาร ความไม่บังเกิดเป็นนิพพาน”...“ความอุบัติเป็นสังขาร ความไม่อุบัติเป็นนิพพาน”...“ความเกิดเป็นสังขาร ความไม่เกิดเป็นนิพพาน”..“ความแก่เป็นสังขาร ความไม่แก่เป็นนิพพาน”...“ความเจ็บไข้เป็นสังขาร ความไม่เจ็บไข้เป็นนิพพาน”..“ความตายเป็นสังขาร ความไม่ตายเป็นนิพพาน” ..“ความเศร้าโศกเป็นสังขาร ความไม่เศร้าโศกเป็นนิพพาน”..“ความรำพันเป็นสังขาร ความไม่รำพันเป็นนิพพาน” “ความคับแค้นใจเป็นสังขาร ความไม่คับแค้นใจเป็นนิพพาน”^{๕๗} จึงเป็นที่สุดแห่งทุกข์ทั้งปวง ไม่มีกิจใดต้องกระทำอีก

สรุป

การล้างบาปเป็นแนวคิดความเชื่อเดิมเกิดจากกลุ่มที่เชื่อว่า มนุษย์ถูกสร้างให้มีบาปติดตัวกับการยอมรับมัจฉาที่ภูมิจิตใจไม่เข้าใจความเป็นจริงของตนเองและสิ่งรอบข้างนำไปสู่การตกอยู่ในพลังอำนาจซึ่งครอบงำจิตใจให้เศร้าหมองและเป็นทุกข์จึงแสวงหาวิธีการและกิจกรรมที่จะช่วยให้ตนออกจากความทุกข์ได้ เนื่องจากอิทธิพลของแนวคิดเชิงเทวนิยมซึ่งมองว่ามนุษย์ล้วนเกิดมาเพราะบาป พระพุทธเจ้าได้นำเสนอหลักความจริงและวิถีทางที่จะชำระล้างบาปคือกิเลสซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์ด้วยการพัฒนาจิตตามหลักไตรสิกขาเพื่อละกิเลสในระดับต่าง ๆ จากหยาบไปถึงละเอียด และมีวิธีการชำระโดยการพัฒนาจิตด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้เกิดอริยมรรคและอริยผลบรรลุพระนิพพานซึ่งเป็นความหมดจดจากบาปและกิเลสทั้งหลาย วิธีการดังกล่าวไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนแต่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดสติปัญญาอย่างต่อเนื่องจนสามารถทำลายความหลงได้อย่างเด็ดขาด จึงถือเป็นการล้างบาปอย่างได้ผลและถูกวิธี ทั้งยังก่อให้เกิดการดำเนินชีวิตด้วยความปกติ สร้างวัฒนธรรมไร้บาป ซึ่งเกื้อกูลต่อการเจริญหลักศีล สมาธิและปัญญาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อปัจเจกชนและสังคมโดยรวมอีกด้วย

^{๕๗}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๑๐/๒๐.

บรรณานุกรม

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **วิปัสสนาธุณี หลักการปฏิบัติวิปัสสนา (ฉบับสมบูรณ์)**, แปลโดย
จำรุงญ ธรรมดา. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.
๒๕๓๓.

พระอัครคังสเถระ. **สัททนีติ ธาตุมาล**. พระธรรมโมลี ตรวจชำระ, พระมหานิมิต ธรรมสาโร และ
จำรุงญ ธรรมดา แปล, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันกาพิมพ์,
๒๕๔๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๐๐.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, กรุงเทพมหานคร
:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย . **พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม**, กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร
:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____ **ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

ร.ศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ(๒๕๔๗). **พระพุทธเจ้าสอนอะไร**. แปลจากภาษาอังกฤษ.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวัฒน์ จันทรจำนง. **แก่นพุทธธรรม(๒๕๔๖)**. โรงพิมพ์ ตภาคตพัลลิกะเซ็น จำกัด.

Phra Sripariyattimoli.(1999). The Buddha in the Eyes of Eminent Scholars. May 19th,
1939, Albert Einstein’s speech on "Science and Religion" in
Princeton, New Jersey, U.S.A.